Η ΠΑΛΑΗΑ ΑΘΗΝΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΘΕΡΜΑΣΤΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΜΑΞΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ὁ Λουδοβίκος Ρίς, ὁ περίφημος Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ποὺ ἔκανε καὶ κάμποσο καιρὸ καθηγητὴς στὸ Ἐθνικό μας Πανεπιστήμιο, ἅμα γύρισε στὴν πατρίδα του ἔγραψε γράμματα Ἀναμνήσεις ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, πολύτιμα γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀπὸ τὸ βιβλίο του αὐτὸ πέρασε τὴν παρακάτω περιγραφὴ γιὰ τὴν ἐντύπωση ποὺ προξέρει, στὰ 1832, στοὺς Ἀθηναίους ἡ πρώτη θερμάστρα καὶ τὸ πρῶτο κάρο στὴν Ἀθήνα:

«... Στὸ μεταξύ, μᾶς βρῆκε πολὺ δυνατὸς χειμώνας καὶ τὸ βαρόμετρο κατέβαινε συχνὰ κάτω ἀπ' τὸ μηδενικό. Ὅταν λοιπὸν κάνει τέτοιο διαβολεμένο κρύο, ὁ Ἀνατολίτης συνηθίζει νὰ τυλίγεται καλὰ μὲς στὴ γούνα του καὶ νὰ τεμπελιάζει, ζεσταίνοντας τὰ πόδια του μπρὸς στὸ μαγκάλι του. Ὁ εὐρωπαῖος ὅμως, ποὺ εἶνε μαθημένος νὰ μὴν κάθεται ἄχρος, μὰ νὰ κάνῃ κάτι κι' ὅταν ἀκόμη εἶνε κλεισμένος στὸ δωμάτιό του—ἢ νὰ γράψῃ ἢ νὰ διαβάζῃ, ἢ νὰ ζωγραφίζῃ— δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀκινησία αὐτή... Ὑπῆρχαν βέβαια σὲ λίγα σπίτια τῶν Ἀθηνῶν τζάκια, αὐτὰ ὅμως δὲν ἔφταναν νὰ ζεσταίνουν τὰ ἐλληνικὰ δωμάτια. Ὁ γερμανὸς Λύδερς, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποκατασταθεῖ στὴν Ἀθήνα, πρὸ ἀρκετοῦ καιροῦ, σκέφθηκε σὰν πρακτικὸς ἄνθρωπος, νὰ φτιάξῃ μιὰ θερμάστρα. Τὰ κατάφερε νὰ βρῇ στὴν ἀγορὰ κάτι παλιὰ σιδερικά, μίσθωσε ἕνα σιδηρουργὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἔφτιασε ἕνα τετράγωνο μεγάλο σιδερένιο κουτί ποὺ τοῦ ἄνοιξε μιὰ τρύπα μπροστὰ καὶ τοῦβαλε ἀπὸ πάνω ἕνα σωλήνα.

Τὸ πρῶτο φούντωμα τῆς θερμάστρας διεξήχθη ἐν πάσῃ ἐπισημότητι. Τῆς ἔβαλαν μέσα ξύλα ἀπὸ ἐλληνόδεντρα, καὶ ἡ φλόγα τῆς φωτιᾶς ἐνέπλησε τοὺς παρισταμένους ἡδείας εὐφροσύνης.

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη θερμάστρα ποὺ ἐλειτούργησε στὴν Ἀθήνα.

Ἡ ἔδηση τοῦ πρωτοφανοῦς αὐτοῦ θεάματος διαδόθηκε σὰν ἀστραπὴ σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα κ' ἔκανε τοὺς ἀφελεῖς Ἀθηναίους νὰ μένουν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα ἀπ' τὴν κατάπληξη. Δὲν μποροῦσε ὁ νοῦς τους νὰ χωρέσῃ τέτοιο πράγμα. Ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἔτρεξε ἀμέσως νὰ δῇ τό... μηχάνημα μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια. Καὶ πολλοὶ πρόκριτοι Τοῦρκοι ἐζήτησαν ἀπ' τὸ Λύδερς τὴν ἄδεια νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ θαυμάσουν τὴν πρωτοφανῆ αὐτὴ μηχανή. Καὶ ὅλοι κοίταζαν μὲ θαυμασμὸ τὴ θερμάστρα, λέγοντας κατάπληκτοι:

— Ὁ θεὸς εἶνε μεγάλος μὰ καὶ ἡ σοφία τῶν Φράγκων εἶνε ἄπειρη!...

Τὴν ἴδια σχεδὸν—μὰ ὄχι τόσο μεγάλη — κατάπληξη προξένησε στοὺς Ἀθηναίους τὸ 1832 ἕνα δίτροχο φορτηγὸ ἁμάξι ποὺ εἶδαν γιὰ πρώτη φορά. Τὰ ἁμάξια αὐτὰ τὰ εἶχε στείλει ἀπ' τὴ Μάλτα ὁ ναύαρχος Μάλκολμ γιὰ νὰ χρησιμεύσουν στὶς ἐτοιμασίες τοῦ χτισίματος τῆς ἐπαύλεώς του, στὰ Πατήσια. Ὕστερα δὲ ἀπὸ δυὸ χρόνια, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ πρῶτο τετράτροχο ἁμάξι».

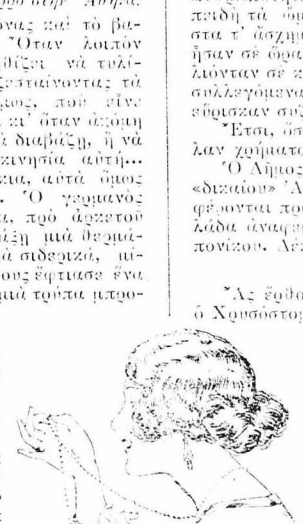

ροῦσε ν' ἀποζημιωθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ ποιήματα πατριωτικά!...

***

Στὴ φυλακὴ ὁ Σοῦτσος ἔβγαλε τὸ ἄχτι του γράφοντας νέα ποιήματα. Τὸ ἀκόλουθο, ποὺ ἔχει τὸν τίτλο «Ὁ Αἰογένης» εἶνε ἀρκετὰ χαρακτηριστικὴ ἀπάντηση στοὺς ἐχθρούς του:

Στὴν αὐλὴ τῆς Τυραννίας, σὰν τοὺς ἄλλους δὲν συγκράζω.
Ἐξαπλώνομαι στὸν ἥλιο καὶ ἀντίκρυ του διαβάζω.
Τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἱεροπότης ἀπ' ἐμπρός μου ἀν περάσῃ
Καὶ τὸν ἥλιο μου σκεπάσῃ,

Λογένης θυμωμένος, «Ἄνθρωπε, χωρὶς νὰ νοιώσῃς,
Ἄνθρωπε! φωνάζω, πέρνεις ὅ,τι δὲν μπορεῖς νὰ δώσῃς».
Ἂν ἀπὸ καθενὸς προσέξῃς τὸ περπάτημα κομμένο
Ὁ καθένας κάποιος ἔχει καὶ θαρρεῖ πὼς εἶνε κάτι.
Μεραμπὸς ὁ ἕνας εἶνε, Μετεωρίζος εἶν' ὁ ἄλλος
Καὶ πολιτικὸς μεγάλος.

Κ' ἐγώ, μέσα μεσημέροι, μὲ φανάρι περπατῶ.
Λογένης, εἰς τοὺς δρόμους κάποιον ἄνθρωπον ζητῶ!
Ὁ καθεὶς, ἂν τὸν ἀκούσῃ γιὰ τὸ Ἔθνος κοπιάζει
Καὶ μὲ γλῶσσα κοσμασμένη σὰν τὸ σκόλο λαχανάζει
Ἀπ' τὸ γράφε, γράφε, γράφε, δέκα γραμματεῖς ποὺ [ξέρω
Ἔμειναν πετοὶ καὶ νεῦρο.

Σὰν αὐτοὺς κ' ἐγὼ ἱδρώνω [καὶ τὸ γένος ὠφελῶ.
Λογένης, εἰς τοὺς δρόμους [τὸ πιθάρι μου κυλῶ!

Ὁ ποιητὴς ἐν τούτοις δὲν ἔμεινε πολὺν καιρὸ στὴ φυλακή. Γρήγορα ὁ Βασιλεὺς Ὄθων τοῦ ἔδωσε χάρι, ἀλλ' ὁ Σοῦτσος ποτὲ δὲν ἔγεινε φίλος τῆς Δυναστείας.

ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Η ΠΡΟΙΚΑ

Ἕνα αἰώνιο ζήτημα. Νυφάδες ἄσχημες καὶ νυφάδες ὠμορφες. Πῶς ἐπροικίσθησαν τὰ κορίτσια τοῦ «δικαίου Ἀριστείδου». Ὁ Χρυσόστομος κατὰ τῶν προικοθηρῶν. Ἡ προῖκα στὴν Τουρκοκρατία. Τὰ προικιὰ τῆς Ἀμαλίας.

Δὲν εἶνε σημερινὸ τὸ ζήτημα τῆς προίκας. Ἀπασχόλησε τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Στὴν Ἀσσυρία, ἐπειδὴ τὰ ὄμορφα κορίτσια παντρεύονταν εὔκολα κ' ἔκαναν ἄζητιστα τ' ἄσχημα, καθιερώθη ὁ ἑξῆς νόμος: Ὅ,τι ἡ παρθένος ποὺ ἦταν σὲ ὥρα γάμου μαζεύονταν σ' ἕνα ναό, καὶ ἡ μὲν ὡραῖες ποὺ λιόνταν σὲ κείνους ποὺ ἤθελαν νὰ τὶς πάρουν γυναῖκες, ἀπὸ δὲ τὰ συλλεγόμενα χρήματα οἱ ἱερεῖς ἐπροίκιζαν τὶς ἄσχημες, ἡ ὁποῖες εὕρισκαν συζύγους προικοθήρες.

Ἔτσι, ὅσοι ἤθελαν ὠμορφη γυναῖκα ἐπλήρωναν, ὅσοι ὅμως ἤθελαν χρήματα ἔπαιρναν γυναῖκα ἄσχημη!...

Ὁ Λίμος Ἀθηνῶν ἐπροίκισε μὲ 30 μνᾶς τὶς θυγατέρες τοῦ «δικαίου» Ἀριστείδου, ποὺ πέθανε φτωχός. Στὴ μεταῖα τάξι ἀναφέρονται προῖκες 40—120 μνῶν. Ἡ μεγαλύτερη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀναφερομένη προῖκα εἶνε ἐκείνη ποὺ πῆρε ἡ κόρη τοῦ Ἱππονίκου. Δέκα τάλαντα χρυσοῦ, δηλ. 6.000 ἀρχαῖες δραχμές.

***

Ἂς ἔρθουμε τώρα στὰ χριστιανικὰ χρόνια. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος κατὰ τὸ 407 μ. Χ. ἐπειδὴ στὴν ἐποχή του πολλοὶ νέοι ζητοῦσαν προῖκα ἐξεφώνησε φιλιππικὸ ἐναντίον τους.

«...Λέτε ὅτι ὁ δεῖνα ἔχει πλούσιος ἀπὸ τὴ γυναῖκα του ἀλλὰ δὲν εἶνε ντροπὴ γ' ἀναφέρουνε τέτοια παραδείγματα; Ἄκουσα πολλοὺς νὰ λένε —Πρωτυπῶ χάνε φωνὲς νὰ εἶμαι φτωχὸς παρὰ νὰ πλουσιαίνω ἀπὸ τὴ γυναῖκα μου. Καὶ πράγματι, τί ἀρδεότερο ἀπὸ ἕνα πλούσιο; Τί μεγαλύτερο ἀπὸ μιὰ τέτοια κατάρα; Τί ἀδιαφόρωμα, μπορεῖ νὰ σοῦ λέγε ὁ ἄλλος σιωπῶ; Ἔφτασε πλούσιος ἀπὸ τὴ γυναῖκα σου; Παρακάλεσε τὶς δικαιοσύνες ἀφέντες ποὺ κανόνισαν ὅτι τέτοια ἀνεβάρωτα. Παρακάλεσε τὴν ἐξουσία τῆς γυναικός, τὴ δοξασμένη τοῦ ἀνδρός, τὶς ἡ ἀγάπες, καὶ τέλος τὶς χαρούδες, ποὺ ἐπαρατῶν σὰν θὰ λέγε γενικὰ τοὺς: Ὁ πεφωτισμένος, ὁ χαρὰ τῆς ἀρετῆς, ὁ ἄμωμος τῶν ἀγάπων, τί εἶχε ἄλλο ἀρέλε; Ἐκ τοῦ ἄλλα τῆς κεφάλας...»

***

Στοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ προῖκες ἄρχισαν νὰ πέφτουνε σὰ χρυσὴ βροχή. Ὁ Μέγας Ναπολέων ἐπροίκιζε μὲ ὁλόκληρα κεφαλαιώματα τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ τὰ κορίτσια τῶν στρατιωτῶν του. Τότε ὅμως συνέβη καὶ τὸ ἀκόλουθο ἀπρόσδοκητο: Ὁ Γάλλος κόμης Ἔβρω ἀμέσως μετὰ τὴν τελευτὴ τοῦ γάμου του, πολὺ ἐτσέλωσε τὴν προῖκα 1.200.000 λίβρες, ἐγκατέλειψε τὴν ἀξιωματοῦρα νύφη καὶ γίνηκε ἄφαντος!

Στὰς Ἀθήνας ἡ προῖκα ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε ὁ τότε Μητροπολίτης (1794) ἐζήτησε τὴν ἐπέμβασι τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου. Ὁ Πατριάρχης ἐξαπέλυσε αὐστηρὴ ἐγκύκλιο, ἐναντίον τῶν προικοθηρῶν, ποὺ διαβάστηκε σ' ὅλες τὶς ἐκκλησίες τῶν Ἀθηνῶν καὶ περιχώρων.

***

Σχετικῶς μὲ τὶς βασιλικὲς προῖκες ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθο ἀνέκδοτο:

Λίγες μέρες μετὰ τὴν ἄφιξι τῆς Ἀμαλίας στὴν Ἑλλάδα, τὸ γαλλικὸ βαπόρι ἀπερίβασε στὸν Πειραιὰ πολυάριθμα κιβώτια μὲ τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ Ὄθωνος. Οἱ Πειραιῶτες κατεκλήθηκαν ἀπὸ ζωηρὴ συγκίνηση. Εἶχε διαδοθεῖ ὅτι τὰ κιβώτια ἐκεῖνα εἶχαν μέσα «τὰ προικιὰ» τῆς βασίλισσας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ περιεργεια ἐκορυφώθη. Ὅλοι ἐπερίμεναν νὰ ἰδοῦν πράγματα καὶ ὑφάματα νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ μαγικὰ ἐκεῖνα κιβώτια, ἰδίως ἡ γυναῖκες ποὺ φαντάζονταν ὑπέροχα τὰ φορέματα καὶ τὸ ρουχισμὸ τῆς πρώτης νύφης τοῦ νεαροῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος!

Ἔξαφνα, σὰν κεραυνὸς ἔπεσε κατὰ τῆς πόλεως μιὰ ἀποχωρητικὴ διάδοση: Τὰ κιβώτια δὲν εἶχαν μέσα «προικιὰ», ἀλλ' ἀπλοῦστατα καὶ κοινότατα χῶμα! Καὶ νὰ πῶς:

Ὁ Ὄθων, ποὺ εἶχε πάει στὴ Βαυαρία, σκέφθηκε νὰ μεταφυτέψῃ στὴν Ἑλλάδα φυτὰ καὶ ἄνθη ποὺ ἐνδοξιμοῦν στὶς ἐπιχρίες τοῦ Ρήνου.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἔτρεφε ζωηρότατο ἐνδιαφέρον. Ἐθεώρησε λοιπὸν καλὸ νὰ μεταφερῇ καὶ τὸ χῶμα στὸ ὁποῖον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη αὐτὰ ἦταν συνεπιτεσμένα. Καὶ τὰ πολυάριθμα κιβώτια ἔφθασαν ἕτοιμα διὰ νὰ τοποθετηθοῦν στὸ χῶρο ποὺ θὰπιανε ὁ Βασιλικὸς Κῆπος.

Τὸ σκάνδαλο ξέσπασε μὲ τὴν ἀποκάλυψη αὐτή. Ἡ ἐφημερίδες διεριμήνεσαν τὴν κοινὴ ἀγανάκτηση. Ἡ «Ἐλπίς» δὲ τοῦ Λεβίδου ἔγραψε δριμύτατο ἄρθρο ἐναντίον «τῆς περιφρονήσεως ἥτις ἀπεδόθη εἰς τὸ ἔδαφος Ἑλληνικὸν χῶμα!»... Καὶ ἡ δυστυχισμένη Ἀμαλία, νύφη λίγων ἡμερῶν, ἐδοκίμασε τὶς πρῶτες πίκρες...

Ὁ Αὐλικὸς